

Lekcje pamięci

Przewodnik metodyczny po Starych Powązkach

Varsaviana

Warszawskie
Innowacje
Edukacyjno-Społeczne

Lekcje pamięci

Przewodnik metodyczny po Starych Powązkach

AUTORZY

Zbigniew Adamów-Bielkowicz
Maria Bryzgalska
Marta Gawryluk
Karol Gądzik
Małgorzata Langier
Tadeusz Petrażycki
Anna Reichert

ZDJĘCIA

Marzena Wszyńska

Varsaviana

Warszawskie
Innowacje
Edukacyjno-Społeczne

Szlakiem postaci związanych z Fryderykiem Chopinem

– cmentarz Stare Powązki

Tadeusz Petrażycki

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

1.2. Przebieg zajęć

1.3. Wprowadzenie teoretyczne

1.4. Praca domowa

Bibliografia

Załącznik nr 1. Pytania

Załącznik nr 2. Odpowiedzi

Załącznik nr 3. Laureaci

Załącznik nr 4. Biogram S.B. Linde

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

ADRESAT ZAJĘĆ

Uczennice i uczniowie klasy VII oraz VIII szkoły podstawowej.

CEL OGÓLNY ZAJĘĆ

Przybliżenie uczennicom i uczniom postaci Fryderyka Chopina oraz przedstawienie osób, które były związane w jakiś szczególny sposób z kompozytorem.

CELE SZCZEGÓŁOWE ZAJĘĆ

1. Przewiedzenie różnych postaci i osobistości, które miały bezpośredni i pośredni wpływ na karierę Fryderyka Chopina.
2. Przedstawienie postaci Jerzego Waldorffa, podkreślenie jego działalności w promowaniu muzyki oraz jego działalności na rzecz ratowania Starych Powązek.
3. Zapoznanie się z korzeniami i biografią Fryderyka Chopina.
4. Poznanie polskich laureatów Międzynarodowego Konkursu im. Fryderyka Chopina.
5. Sławni aktorzy Teatru Narodowego.

METODY I FORMY PRACY

Rozmowa z uczennicami i uczniami o zasłużonych osobach dla sztuki i kultury, omówienie najważniejszych fragmentów życiorysów i ich zasług. Po przeprowadzonych zajęciach nauczycielka lub nauczyciel mogą zadać pytania, które będą podsumowywały zdobytą wiedzę (*Załącznik nr 1* oraz *nr 2*). W formie pracy domowej można prosić uczennice i uczniów o przygotowanie biogramu Samuela Bogumiła Linde.

ŚRODKI I MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Przygotowanie w domu biogramu Samuela Bogumiła Linde oraz zapoznanie się z najbardziej powszechnymi i dostępnymi informacjami na temat Fryderyka Chopina.

SŁOWA KLUCZOWE

kompozytor, Żelazowa Wola, Paryż, George Sand, Łazienki, kościół św. Krzyża

---

CZAS TRWANIA

około 60 min.

1.2. Przebieg zajęć

1. Przejście przez „bramę wielkiej ciszy” (wejście na cmentarz bramą św. Honoraty) od gwaru wielkiego miasta do miejsca, „gdzie głośno pamięć ludzka dalej mówi kamieniem” – słowa Kardynała Stefana Wyszyńskiego – Prymasa Tysiąclecia. Wędrowkę w poszukiwaniu wspomnień z przeszłości naszego kompozytora na Starych Powązkach warto rozpocząć od grobu wielkiego propagatora muzyki Chopina – Jerzego Waldorffa (AK 23-8-10). Waldorff był znany także jako inicjator ratowania od zapomnienia najstarszych nagrobków, często unikatowych rzeźb, dzieł najwybitniejszych artystów.
2. Następnie można przejść do grobu Witolda Małcużyńskiego (AZ 1-31) światowej sławy pianisty. Wybitny interpretator muzyki Chopina, laureat III miejsca III Międzynarodowego Konkursu im. F. Chopina, od 1937 roku zamieszkiwał zagranicą. Zastępował dla Polski przy odzyskaniu Skarbów Wawelskich i rękopisów Chopina przechowywanych w Kanadzie.
3. Przejście do grobu Wojciecha Żywnego (121-2-19).
4. Grób Jerzego Elsnera (159-5-1-3).
5. Grób Wojciecha Bogusławskiego (tablica pamiątkowa na kościele).
6. Nagrobek Karola Kurpińskiego (159-3-18).
7. Grób siostry Ludwika z Chopinów Jędrzejewiczowej (175-2-6-7). W tym samym miejscu pochowana została najmłodsza z sióstr Fryderyka – Emilia, która zmarła na gruźlicę w wieku 15 lat.
8. Grób siostry Chopina – Izabelli z Chopinów Barcińskiej (2-2-9). Przyszła na świat w Warszawie jako trzecie dziecko Mikołaja Chopina i Justyny Tekli z Krzyżanowskich. Podobnie jak rodzeństwo otrzymała staranne wykształcenie i wychowanie. Gry na fortepianie uczył ją Wojciech Żywny.
9. Przejście do grobu rodziców Fryderyka Chopina (9-3-8). Ojciec przyszłego muzyka – Mikołaj Chopin w Żelazowej Woli poznał pannę – Teklę Justynę Krzyżanowską, zarządzającą domem państwa Skarbków. Przyszła żona pochodziła z rodziny szlacheckiej, urodziła się w 1782 roku. Rodzina Krzyżanowskich była niezwykle muzyczna i rozmiłowana w muzyce (Ignacy Krzyżanowski i Halina Krzyżanowska to pianiści oraz kompozytorzy). Panna Justyna – mama Fryderyka Chopina, grała na fortepianie, śpiewała, czym zapewne zjednała sobie serce 11 lat od niej starszego guwernera Mikołaja Chopina.
10. Warto w tym miejscu wspomnieć o uczniu Mikołaja Chopina – Fryderyku Skarbkę oraz można przejść do jego grobu (AK 173-4). Fryderyk Skarbek zajmował wysokie stanowiska w administracji Królestwa Kongresowego, przeważnie związane z opieką społeczną. Był pisarzem i publicystą. Dla nas istotne jest to, że był ojcem chrzestnym Fryderyka i kompozytor na jego pamiątkę otrzymał imię Fryderyk.

1.3. Wprowadzenie teoretyczne

Dzieciństwo i młodość Fryderyka Chopina upłynęły w Warszawie. Kiedy Fryderyk skończył siedem miesięcy – ojciec Mikołaj Chopin otrzymał propozycję pracy w Liceum Warszawskim, którego dyrektorem był Samuel Bogumił Linde zaprzyjaźniony z rodziną Skarbków. Pierwszą nauczycielką małego Frycka była jego mama – Tekla Justyna z Krzyżanowskich. To zapewne po niej przyszły kompozytor odziedziczył talenty muzyczne. Następnie zatrudniono nauczyciela muzyki Wojciecha Żywnego. To właśnie Żywnemu Chopin dedykuje swojego *Poloneza As Dur* jako kilkunastoletni uczeń.

Młody Chopin staje się ozdobą salonów Warszawy. Zapraszany był przez miłośników muzyki uznających, że w dobrym tonie jest gościć u siebie to „cudowne dziecko”. Dnia 24 lutego 1818 roku Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności urządziło koncert dla zgromadzenia funduszy na prowadzenie akcji filantropijnej.

Prezes tego towarzystwa, ciesząc się ogromnym szacunkiem poeta Julian Ursyn Niemcewicz, na propozycję hrabiny Zofii z Czartoryskich ordynatowej Zamoyskiej, współzałożycielki tej instytucji, zaprosił do wzięcia udziału w tym koncercie małego, liczącego zaledwie osiem lat Frycka. Koncert odbył się w Pałacu Radziwiłłowskim, Fryderyk wykonał część koncertu czeskiego kompozytora Wojciecha Jiroveca. Był to pierwszy publiczny występ Fryderyka Chopina. Jesienią 1826 roku Fryderyk zapisał się do Szkoły Głównej Muzyki istniejącej wówczas przy Uniwersytecie Warszawskim, a mieszczącej się przy Pałacu Kazimierzowskim. Rektorem Szkoły Muzycznej w tych latach, gdy studiował w niej

Fryderyk Chopin był Józef Elsner, znany twórca oper i dyrygent.

Opinia publiczna ówczesnej Warszawy pilnie śledziła rozwój artystyczny swego ulubieńca. Do sławy i wielkiej popularności Fryderyka Chopina przyczyniły się jego występy, które odbyły się w Wiedniu. Kompozytor pragnął uzupełnić swoją edukację muzyczną za granicą. Wielbiciele poczęli domagać się, aby przed wyjazdem Chopin zagrał jeszcze jeden publiczny koncert. Koncert ten odbył się 17 marca 1830 roku w Teatrze Narodowym. Dla zaledwie 20-letniego artysty było to ogromne wyróżnienie i było oznaką poważania środowiska muzycznego. W roku 1830, kiedy w Teatrze Narodowym koncertował Chopin, kierownictwo tej sceny sprawował Wojciech Bogusławski.

W Teatrze Narodowym odgrywano opery Józefa Elsnera i Karola Kurpińskiego. Tam też odbyła się pamiętna prapremiera opery Wojciecha Bogusławskiego pt. *Krakowiaczy i górale*. Podczas wieczoru muzycznego Fryderyk Chopin wykonał swój koncert *f- moll op. 21 i fantazję a – dur op. 13 na tematy polskie*. Orkiestrą dyrygował Karol Kurpiński autor między innymi *Warszawianki*. Wyjazd kompozytora nastąpił 2 listopada 1830 roku. Przyjaciele odprowadzili Fryderyka do granic miasta. Uczniowie Józefa Elsnera pożegnali odjeżdżającego napisaną przez Adama Dmuszewskiego kantatą:

*Choć opuszczasz nasze kraje
Lecz serce twoje pośród nas zostaje
Pamięć twego talentu istnieć u nas będzie
Życzymy ci serdecznie pomyślności wszędzie.*

Fryderykowi Chopinowi nie dane było powrócić do ojczyzny. Zmarł w Paryżu 17 października 1849 roku. Ciało jego zostało pochowane

na cmentarzu Père-Lachaise. Serce zgodnie z wolą kompozytora przywieziono do Warszawy (w tajemnicy przywiozła je Ludwika Jędrzejewiczowa – siostra Fryderyka).

POSTACIE ZWIĄZANE Z MUZYKĄ

FRYDERYKA CHOPINA:

1. **JERZY ŻURAWLEW** (1-1-4) – pianista, pedagog; uczeń jednego z największych szopenistów Aleksandra Michałowskiego; twórca projektu (1927 r.), inicjator, współorganizator oraz członek jury do końca życia Międzynarodowych Konkursów Pianistycznych im. Fryderyka Chopina, profesor stołecznych wyższych szkół muzycznych.
2. **MARIA PRZYBYŁKO POTOCKA** (AZ 1-23) – aktorka. Odtwarzała na scenie teatralnej postać: George Sand – wielkiej miłości Chopina.

OSOBY POŚREDNIO ZWIĄZANE

Z FRYDERYKIEM CHOPINEM:

1. **ALOJZY GONZAGA FORTUNAT ŻÓŁKOWSKI** (13-1-27-30), aktor w zespole Wojciecha Bogusławskiego.
2. **BONAWENTURA KUDLICZ** (12-6-2), aktor związany z Teatrem Narodowym przez ponad 40 lat.
3. **APOLINARY KĄTSKI** (16-2-9-10), skrzypek, kompozytor, pedagog, założył Instytut Muzyczny w Warszawie.

I.4. Praca domowa

Wyszukanie informacji przez uczennice i uczniów oraz stworzenie biogramu Samuela Gottlieba Linde z informacjami na temat:

- Liceum Warszawskiego,
- Słownika języka polskiego,
- wraz z miejscem pochówku Gottlieba Linde.

Bibliografia

1. Jeżewska Z., *Warszawskim szlakiem Chopina*, Zakład Wydawniczo-Propagandowy PTTK, 1979.
2. Zamojski A., *Chopin, Świat Książki*, 1997.

*Załącznik nr 1.***Pytania**

1. Miejsce urodzin Fryderyka Chopina.
2. Ile siostr miał F. Chopin?
3. Wymień nazwiska pierwszych nauczycieli F. Chopina.
4. Kto był inicjatorem powstania Komitetu Opieki nad Starymi Powązkami.
5. Kim był Wojciech Bogusławski?
6. Gdzie znajduje się pomnik F. Chopina w Warszawie?
7. Gdzie znajduje się grób F. Chopina?
8. W którym kościele umieszczono urnę z sercem F. Chopina?
9. Wymień nazwiska przynajmniej dwóch laureatów Konkursu Chopinowskiego.
10. Gdzie odnajdziemy napis: „gdy gaśnie pamięć ludzka dalej mówią kamienie”?

*Załącznik nr 2.***Odpowiedzi**

1. Urodził się w Żelazowej Woli.
2. Miał trzy siostry: Ludwikę, Izabellę i Emilię.
3. Mama – Tekla Justyna z Krzyżanowskich, później Wojciech Żywny.
4. Jerzy Waldorff.
5. Dyrektor Teatru Narodowego.
6. Pomnik Fryderyka Chopina znajduje się w parku Łazienkowskim w Warszawie.
7. Grób Fryderyka Chopina znajduje się na cmentarzu Père-Lachaise w Paryżu.
8. Urna z sercem Chopina znajduje się w specjalnej wnęcie na pierwszym filarze kościoła św. Krzyża przy Krakowskim Przedmieściu.
9. Laureaci Konkursu Chopinowskiego:
  - a. Halina Czerny-Stefańska (1949),
  - b. Adam Harasiewicz (1955),
  - c. Krystian Zimerman (1975),
  - d. Rafał Blechacz (2005).
10. Słowa Prymasa Tysiąclecia – Stefana Kardynała Wyszyńskiego: „gdy gaśnie pamięć ludzka dalej mówią kamienie” widnieją obok głównej bramy św. Honoraty przy wejściu na cmentarz Powązkowski.

Załącznik nr 3.

Laureaci

1. Halina Czerny-Stefańska (1949),
2. Adam Harasiewicz (1955),
3. Krystian Zimmerman (1975),
4. Rafał Blechacz (2005).

Załącznik nr 4.

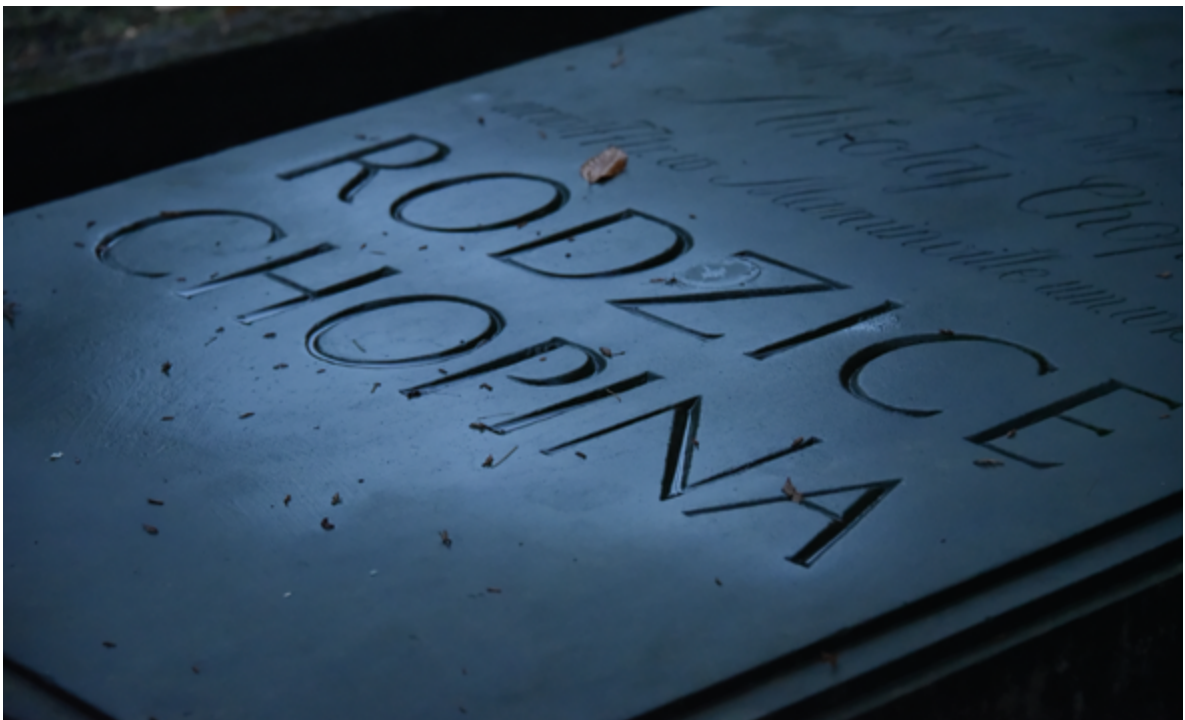
Biogram S.B. Linde

SAMUEL BOGUMIŁ LINDE (1771-1847). Polski leksykograf i językoznawca. W 1803 r. został dyrektorem zakładanego przez władze pruskie Liceum Warszawskiego – funkcję tę sprawował nieprzerwanie do 1831 roku. Dnia 1 marca 1804 Linde opublikował w językach polskim i niemieckim projekt *Słownika języka polskiego*. Słownik, będący rezultatem imponującej pracowitości i metodyczności autora, stanowił bardzo poważne i trwałe osiągnięcie naukowe. Materiał źródłowy został zaczerpnięty z druków XVI-XVIII wieku. Został pochowany na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Warszawie.

← Grób Wojciecha Żywnego,
nauczyciela Fryderyka
Chopina.

↑ Fragment grobu Józefa Elsnera.

